

10 velká hospodářská usedlost (616) — mapa s. 63

- 1 M grunt — krunť
statek
dvůr
žijnost
místo
dům
hauz
S sedlo 416

N gazdofstvje 755, hospodarka 801, 836, hospodarstvo 818, hospodářství 310, 445, 460, 612, 736, usedlost 201, 207, 211, 457

- 2 Nářeční pojmenování pro velkou zemědělskou usedlost (zprav. i s poli) vykazují především rozdíly lexikální. Hláskoslovné rozdíly se omezují na diferenci *grunt* × *krunť*.

U přejatého výrazu *grunt* se realizuje střm. změna *u* > *o* v mnohem menším rozsahu, než jak je uvedeno v PRO D2b; její realizace v podstatě jen nepatrně přesahuje hranici izoglosy D2a. U výrazu *živnost* v svč. nář. není na rozdíl od PRO B6a vůbec doložena podoba zakončená na *-st'*, u označení *místo* byla v svč. nář. zachycena jen podoba s nezkráceným *-í-*.

Při větším počtu pojmenování v jedné lokalitě byl nářečními mluvčími jako nejstarší hodnocen výraz *grunt*. Zpravidla se jím pojmenovává stavení i pole (příp. louky, les) jako celek, někdy se jím však označují pouze polnosti (např. v b. 305, 306, 455, 460, 461, 520, 603 aj.); srov. III-30 pole.

Všechny zaznamenané nář. ekvivalenty byly porůznu zapsány se zpřesňujícími adjektivními přívlastky *velký*, příp. *selský* (*selcký*). Vzhledem k tomu, že se adjektivních přívlastků v běžné komunikaci zpravidla neužívá, nebyly mapovány.

Z mapování jsme vyloučili rovněž výrazy *hospodářství* a *hospodářstvo*, přestože zřejmě jde o náležité nářeční ekvivalenty. Tyto výrazy byly zapsány víceméně nahodile a patrně by je bylo možno zachytit po celém zkoumaném území. Explorátoři je hodnotili jako zcela nově přejaté ze spisovného jazyka a KLA, s nímž byl náš materiál konfrontován, tyto výrazy ani v jednom případě nepotvrdila. Pro poněkud odlišný význam jsme nemapovali ani nář. výrazy *hospodárka* 'hospodářství, hospodaření' a *gazdovství*. Mapován nebyl ani výraz *usedlost*, zachycený několikrát zřejmě v souvislosti s navozující otázkou při výzkumu. KLA jeho výskyt neuvádí.

- 3 Mnohovrstevnatost pojmenování v Čechách kontrastuje s poměrně jednoduchou situací na Moravě.

K téměř celouzemnímu pojmenování *grunt* (zejm. na Strakonicku také v podobě *krunť*) přistupují další lexémy, z nichž největší rozšíření má výraz *statek*; vyskytuje se v Čechách s výjimkou zč. nář. a okrajových úseků jč. nář.

Z dalších výrazů jsou to pojmenování *dvůr* (většina zč. nář. s přesahem do přilehlých úseků nář. jč.), *místo* (zejména ve stř. části jč. nář., na Českobudějovicku, v již. úseku stř. nář. a porůznu v svč. nář.), *živnost* (jižní Čechy a odděleně svč. nář.), *dům* (zejm. na jz. Moravě) a motivačně totožný přejatý výraz *hauz* (zejm. v úseku doulebském).

Ve městech se výzkum neprováděl.

- 4 **dům** v sled. významu jen nář. (stč. *dóm*, Jg, SSJČ, SSJ, u všech 'stavení, zprav. obytné', pol. i hluž. *dom* 'obydlí, dům') — Rozšířením významu.
dvůr stč. *dvór*, Jg 'stavení s poli', SSJČ, SSJ zast. 'hospodářství (obyč. větší)', pol. i hluž. *dwór* — Z psl. **dvorъ* 'dvůr' i 'usedlost'.
grunt Jg, SSJČ poněk. zast., SSJ '„gazdovský“ majetek, pozemky, pole, obyč. i s domem' (stč. též *grumt*, SSJČ zast., dluž. *grunt* — u všech 'půda, pozemek') — Přejato z něm. (*Grund* 'půda, polnosti').
hauz jen nář. — Přejato z něm. (*Haus*).
krunť jen nář. (stč. 'půda') — Z *grunt* (viz tam) jzč. náhradou *k* za *g*.

místo Jg obydlí, 'oženíti se na místo, tj. na grunt (mor.)', Bš, SSJČ zast. ob. 'hospodářské zajištění, živnost, hospodářství' — Z psl. **město* 'místo'.

sedlo v sled. významu jen nář.; Kt *selo*, *selce* n. na Mor. 'pole, statek', též *sídlo*, též *sedlisko* 'venkovské stavení bez pole' na Hané, SSJČ *sedlisko* obl. mor. 'selská usedlost', Kl *selo* 'selský grunt', hluž. *sydlišco* (stč., Jg zast., oba 'osada, sídlo', Jg též *sídlo* 'dům, obydlí', SSJČ *sídlo* kniž. 'místo pobytu', SSJ *sídlo* 'bydliště, příbytek', pol. *siadło*, *siedlisko*, *siedliszczce*, vše 'místo pobytu, sídlo') — Z psl. **sědlo* 'zeměd. hospodářství (s domem pro rodinu, čeleď a s dalším příslušenstvím)'.